

Nyhet

Ny svensk delegation i kampen mot
arbeidslivskriminalitet

Nyhet

Derfor har Island høyere lønnsvekst enn
resten av Europa

Leder

Kan språktekniken underlätta det
nordiska samarbetet?

Nyhet

Mangel på arbeidskraft rammer bredt –
også dansk film

13. Oktober 2021

Tema: Språkteknik och Norden



Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 8/2021



Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet
På oppdrag fra Nordisk ministerråd
Nordisk ministerråd er ikke ansvarlig for
innholdet i artiklene

ANSVARLIG REDAKTØR

Björn Lindahl

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)



Innhold

Kan språktekniken underletta det nordiska samarbeidet?	3
Ny svensk delegation i kampen mot arbeidslivskriminalitet	5
Mangel på arbeidskraft rammer bredt – også dansk film	8
Derfor har Island høyere lønnsvekst enn resten av Europa.....	11
NIVA lade om hela sin verksamhet på en måned och fick pengar över	13
Nordisk nollvision för arbetsolyckor inspiration på världskongress	15
Språktekniken - både hot och möjligheter	18
Att forstå varandra – digitala tjänster underlättar kulturutbytet	21
Utgifter til tolker øker kraftig i Norge - men fortsatt underforbruk	24
Små språk behöver hjälp av de stora för att nå fram till IT-jättarna	27
Dödsstöten för den sociala dialogen som konstitutionell mekanism inom EU?	30

Kan språktekniken underlätta det nordiska samarbetet?

Det har börjat hetta till på de nordiska arbetsmarknaderna. I Danmark har arbetslösheten pressats ned på nästan samma nivå som innan coronapandemin bröt ut. På Island har lönerna pressats upp så att landet haft den högsta löneutvecklingen i Europa.

LEDER

13.10.2021

AV BJÖRN LINDAHL, CHEFREDAKTÖR

Återgången till samhällen utan restriktioner är inte bara att återvända till det normala. Efterfrågan ökar kraftigt på vissa produkter, samtidigt som världens sjöfart kämpar med efterverkningarna av att kinesiska hamnar tidvis varit stängda av rädsla för coronabrott. Det är brist på datorchip vilket bland annat lett till lägre produktion i bilindustrin. Samtidigt har en stor del av arbetskraften från de östra delarna av Europa flyttat hem, däribland 100 000-tals transportarbetare.

På Island har lönerna ökat mer än i andra länder. Fram till augusti i år låg löneökningarna på nästan åtta procent. Men det överraskar inte Katrín Olafsdóttir, lektor i ekonomi på Reykjavik universitet.

- Lönerna ökar alltid mer på Island än i de flesta andra länder. Vi har ofta diskussioner om att vi borde försöka göra som i andra nordiska länder och ha mer moderat löneökningar. Men vi har helt enkelt inte lyckats med det, säger hon.

I Danmark är en av konsekvenserna av arbetskraftsbristen att den danska filmindustrin saknar allt från manusförfattare till skådespelare. Det har fått DR att ställa in det som skulle bli en av dansk films största produktioner.

Medan pandemin gjorde att vi reste mindre såg vi samtidigt mer på TV. Strömningstjänster som Netflix gör också sina egna program. En av de största succéerna just nu är den koreanska "Squid Game". Det kräver översättningar som går emot det som varit vanligt – att engelska översätts till andra språk och inte omvänt.

Språkteknik är tema i detta nummer och vi ser på några olika aspekter. Inte bara sker det en rivande teknisk utveckling, pandemin gjorde att digitala lösningar fick en extra skjuts.

- Restriktionerna öppnade våra ögon. Nu kan vi köra en produktion med stor publik här på Den Sorte Diamant och sam-

tidigt direktsända den till bibliotek och gymnasieskolor i Danmark och därmed nå folk över hela landet. De måste inte vara på plats i Köpenhamn, säger Lise Bach Hansen, Head of Talks & Literature på Det Kongelige Bibliotek.

Kan ny teknik också bidra till tätare kulturkontakter i Norden, om språkhinder kan överbryggas med teknik? Eller kommer språktekniken göra att de mindre språken, som grönländska och samiska hotas ytterligare?

De nya språkremskapen gör att din mobiltelefon gissar vilket ord du vill texta; det går att ställa frågor till digitala assistenter som Siri; man kan hålla upp smartphonen mot en skylt och få den översatt eller använda den för att förstå vad som sägs på ett annat språk. För att få full nytta av redskapen måste det finnas möjligheter att kommunicera med smartmobilen på ditt eget språk. Men Siri talar inte grönländska. Det finns inte ens ett grönländskt tangentbord.

Kostnaderna för översättningar skenar i flera av de nordiska länderna. I Norge ökade de på sex år med 72 procent. Men är problemet egentligen det motsatta – att det används för få kvalificerade tolkar?

De nordiska länderna har språk som är väl dokumenterade och utforskade, med samlingar av texter och ord som är enorma. I Norge handlar det om 50 miljarder ord, i Finland om 24 miljarder ord, enligt Krister Lindén, som är forskningsdirektör på den finska språkbanken. 200 års tidningspublicering har bland annat lagts in. Målet för kampanjen "Donera ditt tal" är att få 10 000 timmar med talspråk i alla dialekt- och språkvarianter. Det är guld värt för de som vill utveckla nya språkverktyg, men samtidigt begränsar licenser och avgifter vad som kan användas.

- Licensavgifterna är för höga för att vi ska kunna betala dem. Vi kan drömma om att lägga ut den grönländsk-engelska or-

dbok med 100 000 ord som finns, men det blir för dyrt, säger
Beatrine Heilmann på den grönländska språknämnden.



Ny svensk delegation i kampen mot arbetslivskriminalitet

Den 27 september tog svenska regeringen ytterligare ett steg för att bekämpa arbetslivskriminalitet. Då presenterades en ny delegation som under tre år ska öka kunskapen om arbetslivskriminalitet och stödja de aktörer som arbetar för att stoppa den.

NYHET

13.10.2021

TEXT: GUNHILD WALLIN, FOTO: NINNI ANDERSSON/REGERINGSKANSLIET

- Samhällets syn på arbetsgivare som utnyttjar människor och snedvrider konkurrensen måste vara kompromisslös. Den nationella delegationen kommer att utgöra ytterligare en ambitionshöjning i arbetet med att bekämpa fusk och brottslighet i arbetslivet och därmed tryggheten i samhället, sa arbetsmarknadsminister Eva Nordmark, när hon på en presskonferens presenterade den nya delegationen.

Regeringen har tidigare tagit flera initiativ för att bekämpa arbetslivskriminalitet,

bland annat genom att stärka Arbetsmiljöverket med 30 miljoner kronor extra. I budgetpropositionen föreslås myndigheten att få ytterligare 10 miljoner kronor mer år för att

bekämpa arbetslivskriminalitet. Polisen har också fått större befogenheter och sanktionerna mot de arbetsgivare som bryter mot lagar och regler har stärkts. Exploatering av människor har också blivit ett nytt brott. Sedan 2018 samarbetar också en rad myndigheter, bland andra Arbetsmiljöverket, Polisen och Skattemyndigheten för att kunna ringa in de företag som bryter mot arbetslivets regler. Sedan starten har det gjorts oanmälda inspektioner av 4 000 företag. Av dessa fick en tiondel helt eller delvis stänga ner sin verksamhet, medan hälften konstaterades ha brister som de tvingas åtgärda.

Koppling till organiserad brottslighet

På senare år har medvetenheten om att arbetslivskriminalitet är ett växande problem ökat och i de branscher som är hårdast drabbade finns stort intresse både hos arbetsgivar- och arbetstagarare att komma till rätta med problemen. Mest utsatta branscher finns inom bygg, hotell- och restaurang och transport.

Det finns också en koppling mellan arbetslivskriminalitet och den organiserade brottsligheten. Stora pengar finns att tjäna på kriminell verksamhet inom till exempel byggbranschen, där många människor utnyttjas och lever helt vid sidan av avtalsstadgade rättigheter. Följden blir också att många seriösa företag får allt svårare att konkurrera med de som genom sitt fusk och brottslighet kan sälja varor och tjänster billigare.



Arbetsmarknadsminister Eva Nordmark.

- Fusk och brottslighet i arbetslivet har blivit ett allt större samhällsproblem. Långa entreprenörskedjor och bristande reglering när det gäller systemen för arbetskraftsinvandring har lett till att vi idag har aktörer inom flera branscher som satt i system att utnyttja utländsk arbetskraft och också kringgå regler för skatter för tillstånd och arbetsmiljö. Det här är en arbetslivskriminalitet som ibland är med och finansierar den grova organiserade brottsligheten i Sverige, sa Eva Nordmark.

Arbetskriminalitet påverkar de flesta

Den nya delegationen kommer att arbeta i drygt tre år. Arbetande ordförande i den nya delegationen blir Ola Pettersson, som senast arbetat som LO-ekonom. En vecka efter presskonferensen är han redan i färd med att skapa ett kansli.

- Det som lockar mig med uppdraget är att det finns stora problem med arbetskriminalitet och att det påverkar många människor i Sverige. Ja egentligen alla som betalar skatt, men också arbetssituationen för många, säger Ola Pettersson.

Delegationen kommer att lämna en rad delrapporter. Den ska ta fram uppgifter om hur stort problemet är, ta fram kun-

skap om åtgärder både i Sverige och utomlands och verka för samordning mellan alla de aktörer som arbetar för att bekämpa arbetslivskriminalitet, det vill säga både myndigheter och arbetsmarknadens parter. Den första uppgiften är att definiera vad arbetskriminalitet egentligen är.

- Ordet är viktigt för att ta fasta på något som inte varit så synligt i Sverige. Vi ska finna en bra definition av arbetskriminalitet och dess omfattning för att därefter föreslå åtgärder, berättar Ola Pettersson.

Arbetskriminalitet rymmer många olika fenomen. Det kan vara brottsligt utnyttjande av subventionerade anställningar, skattebrott, brott mot migrationsbestämmelser och reglerna för arbetskraftsinvandring, ibland ren människohandel.

- Om vi ska finna effektiva åtgärder och kunna beskriva problemet behövs en bra definition, konstaterar Ola Pettersson.

Parterna från utsatta branscher deltar

Till sin hjälp har han en delegation bestående av åtta personer. De representerar både arbetsgivar- och arbetstagar-sidan och kommer från Byggbranschen, Transport och Hotell- och restaurang. En polis medverkar i delegationen, liksom en ambassadör mot människohandel.



Ola Pettersson. Foto: Carl Bredberg/SvD/TT

- Parterna spelar en viktig roll i ett land med vår arbetsmarknadsmodell. När det finns en samsyn mellan parterna blir åtgärderna mycket mer kraftfulla och det händer mycket redan nu, särskilt inom byggbranschen. Arbetskriminalitet är ett oerhört allvarligt samhällsproblem och vi behöver göra mycket för att företag som vill följa lagar och regler ska få rimliga villkor och juste konkurrens, säger Ola Pettersson.

Norge är förebild

En av ledamöterna i delegationen är Irene Wennemo, generaldirektör på Medlingsinstitutet och tidigare statssekreterare i Arbetsmarknadsdepartementet. Hon ser delegationen som ett viktigt steg i ambitionen att bekämpa arbetslivskriminalitet, inte minst för att själva begreppet arbetskriminalitet beskriver vad det handlar om. Första gången hon stötte på

begreppet var i Norge, som i delegationens direktiv pekas ut som en förebild i arbetet mot arbetslivskriminalitet och vars arbete kommer att studeras extra noga.



- Vi har tidigare inte tagit frågan tillräckligt på allvar, men nu är tiden mogen för att tala om arbetslivskriminalitet också här. Arbetsgivarna har sett hur viktigt det är för dem och också att det är en del av grov organiserad kriminalitet, säger Irene Wennemo.

Erfarenheterna från Norge visar att när frågan lyfts på allra högsta politiska nivå så blir det mera tryck i frågan.

- Det nordiska utbytet är oerhört viktigt för att finna lösningar på problem i eget land. Det som fungerar i Norge, fungerar ofta också i Sverige med viss anpassning, säger Irene Wennemo.

Genom att jobba ihop med människor med kompetens från olika håll blir det lättare att identifiera hinder i arbetet mot arbetslivskriminalitet och skapa nödvändiga broar mellan myndigheter och branschorganisationer.

- Jag ser verkligen fram mot delegationens arbete. Det är en viktig fråga och jag är glad över att politikerna förstärker kampen mot arbetslivskriminalitet och ger den prioritet, säger Irene Wennemo.



Mangel på arbejdskraft rammer bredt – også dansk film

Det er svært at finde håndværkere, der har tid til nye opgaver, og dansk film mangler alt fra skuespillere til manuskriptforfattere. Erhvervslivet beder regeringen om mere udenlandsk arbejdskraft.

NYHET

13.10.2021

TEKST MARIE PREISLER, FOTO: MAGNUS FRÖDERBERG/NORDEN.ORG

Der gik chokbølger gennem den danske kulturverden, da produktionen af et historisk drama om Leonora Christina Ulfeldts liv blev stoppet af DR, der står bag internationalt berømte og prisvindende tv-serier som "Broen" og "Forbrydelsen".

Den nye produktion om den danske kongedatter er den største satsning for DR til dato og skulle være sendt på dansk tv i 2024, men lige før produktionsstart opgav DR med det argument, at det er blevet for dyrt og svært at rekruttere arbejdskraft i et ophedet filmmarked.



Dansk film- og tv-fiktion er inde i en gylden periode på grund af stor efterspørgsel efter dansk film fra især de internationale streaming-tjenester, og det har skabt mangel på alle typer filmfolk, herunder skuespillere, manuskriptforfattere, producere, produktionsteknikere og medarbejdere til at lede store filmproduktioner. Og intet tyder på at efterspørgslen efter dansk fiktionsfilm – og dermed arbejdskraftmanglen – stopper foreløbig. På det punkt ligner den danske filmverden det øvrige danske arbejdsmarked, hvor arbejdsgivere over en bred kam vrider hænder over, at det er svært ved at rekruttere den arbejdskraft, de har brug for.

Arbejdsmarkedet under pres

Dansk økonomi har for længst indhentet den nedgang, som corona-pandemi og restriktioner betød. Faktisk er der så meget gang i hjulene, at Finansministeriet forventer, at 2021 vil byde på den højeste danske vækst i 15 år. Samtidig står rekordmange job ubesat, konkurrencen om arbejdskraften stiger, og der er aktuelt et betydeligt pres på arbejdsmarkedet, skriver Finansministeriet i sin seneste økonomisk redegørelse fra august 2021.

Ministeriet melder om betydelig mangel på arbejdskraft på tværs af brancher. I bygge- og anlægsbranchen har hver anden virksomheder nu mangel på arbejdskraft. Manglen er blev større og større syv måned i træk og har nået det højeste niveau, siden Danmarks Statistik begyndte at lave statistik på emnet i 2005. Industrien mangler også arbejdskraft, og det samme gør serviceerhvervene, og mange andre brancher – også filmbranchen.

Antallet af arbejdsløse er samtidig det laveste siden den økonomiske krise i 2009. 3,6 procent af danskerne er ledige, og det er færre ledige end før corona-pandemien, hvor ledigheden også var lav.

Arbejdsstyrken vokser

Det giver problemer i mange brancher, men Finansministeriet forventer, at den akutte og historisk høje mangel på arbejdskraft vil være forbigående. Arbejdsstyrken vil nemlig vokse, primært fordi folkepensionsalderen hæves fra 66 år i 2020 til 67 år i 2022, så flere i de ældste aldersgrupper bliver på arbejdsmarkedet længere. Regeringen har dog også givet nedslidte lønmodtagere ret til tidlig pension, og det vil delvist, men dog ikke helt modvirke effekten af den højere folkepensionsalder.

Udenlandsk arbejdskraft er også med til at udvide arbejdsstyrken, vurderer Finansministeriet. Siden 2010 har udenlandske lønmodtagere udgjort en stigende andel af det samlede antal beskæftigede, og udgør nu godt 10 procent. Halvdelen kommer fra andre EU-lande, men der kommer også stadig flere til Danmark og arbejder fra lande uden for EU. Der er aktuelt flere udenlandske statsborgere, som er rekrutteret fra udlandet og arbejder nu i Danmark på en erhvervsopholdstilladelse, end der var før corona-krisen.

Desuden skønner Finansministeriet, at en stor mængde arbejdskraft bliver tilgængelig for det øvrige arbejdsmarked i takt med, at danskerne vaccineres, og at der derfor ikke længere er brug for nær så mange medarbejdere til test, smitteopsporing og vaccination.

Mere udenlandsk arbejdskraft

Men det vil virksomhederne ikke vente på. Dansk erhvervsliv efterlyser hurtig politisk handling for at løse manglen på arbejdskraft. I august 2021 lancerede den danske regering programmet "Danmark kan mere", som skal øge arbejdsstyrken via blandt andet uddannelse og fastholdelse af seniorer på arbejdsmarkedet. Men der er brug for endnu flere initiativer, der skal sikre større arbejdsudbud og forbedre virksomhedernes konkurrenceevne, lyder det fra blandt andre Dansk Erhverv, der ønsker, at der hentes yderligere 18.500 medarbejdere uden for Danmarks grænser:

- Vi er langt fra gode nok til at udnytte det potentiale af udenlandsk arbejdskraft uden for EU. På den helt korte bane er der brug for at kunne invitere flere hertil fra udlandet, har Brian Mikkelsen, direktør for Dansk Erhverv, udtalt.

Dele af fagbevægelsen skubber også på for at få åbnet for mere udenlandsk arbejdskraft, men Fagbevægelsens Hovedorganisation (FH) har kaldt udenlandske arbejdskraft en "for nem løsning" for arbejdsgiverne. Der bør i stedet gøres en større indsats for at få danskere uden for arbejdsmarkedet i arbejde, mener FH.

Kampagne for at få bartendere

Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen i København har indledt en kampagne for at få arbejdsløse og studerende til at søge nogle af de tusindvis af ledige job i servicebranchen i hovedstaden.



Der mangler kokke, tjenere, rengøringsfolk og bartendere, og det er en meget alvorlig situation for København, vurderer København Kommunes beskæftigelses- og integrationsborgmester, Cecilia Lonning-Skovgaard, fra partiet Venstre:

- Hvis København skal rejse sig efter corona, skal vi have servicebranchen til at blomstre. Derfor sætter vi ind med en kampagne, der skal vise ledige og studerende, at der er masser af job at få lige nu, siger hun.

Den københavnske beskæftigelses- og integrationsborgmester er også i dialog med sin politiske kollega i Malmö, arbejdsmarkedskommunalråd Sedat Arif, om at matche nogle af de mere end 24.000 borgere i Malmö, som er uden job, med de mange tusinde ledige job lige på den anden side af Øresund, skriver Sydsvenskan.

Virksomheder: Trepartsaftale er ikke nok

Den danske regering og arbejdsmarkedets parter indgik 6. oktober en trepartsaftale, der på den korte bane skal bidrage til at afhjælpe manglen på arbejdskraft og få flere ind på arbejdsmarkedet, blandt andet ved at hjælpe virksomheder til at rekruttere europæisk arbejdskraft. Aftalen lægger også op til bedre match mellem ledige og virksomheder, skærpede regler for arbejdslediges jobsøgning og styrket indsats for at få ledige seniorer tilbage i job.

Beskæftigelsesminister Peter Hummelgaard kalder det en et godt første skridt og en "balanceret" aftale, der både bidrager til at afhjælpe manglen på arbejdskraft og får flere borgere uden for arbejdsmarkedet i gang.



FH er tilfreds med, at trepartsaftalen satser på at få ledige i Danmark i job, mens Dansk Arbejdsgiverforening (DA) er mindre tilfreds:

- Det er godt, at der afsættes penge til hurtigere sagsbehandling af adgang for udenlandske medarbejdere. Men aftalen løser overhovedet ikke den kritiske og akutte mangel på hænder, som vores virksomheder og samfund står midt i, siger DA's administrerende direktør, Jacob Holbraad.

Derfor har Island høyere lønnsvekst enn resten av Europa

I august hadde Island en månedlig lønnsvekst på 0,3 prosent. Til da hadde landet opplevd en lønnsvekst på 7,9 prosent det siste året, noe som er mer enn noe annet europeisk land. Økningen fra første til andre kvartal i år var på 8,1 prosent, som er tredje største økning i Europa.

NYHET

13.10.2021

TEKST: HALLGRÍMUR INDRÍÐASON

Anna S. Sigurdardóttir fra Islands statistikk-byrå fortalte til avisen Morgunblaðið at dette kunne forklares med covid-relaterte støtteordninger og en hurtig oppgang etter at timelønningene falt bratt i fjor på grunn av pandemien. Dermed er ikke hovedgrunnen nødvendigvis direkte lønnsøkninger. Sigurdardóttir sier også at lønnsøkninger ofte følger høyere inflasjon.

Dette siste er et godt kjent økonomisk fenomen på Island. Katrín Ólafsdóttir, lektor i økonomi ved universitetet i Reykjavík University sier at lønninger alltid øker mer på Island enn i de fleste andre land.

- Så i stedet for har vi høyere inflasjon enn mange andre land, nesten uansett hvem du sammenligner med. Mens lønnsøkninger er på 2 til 3 prosent i andre land, er den på 6 til 8 prosent her. Samtidig har kjøpekraften økt betraktelig.

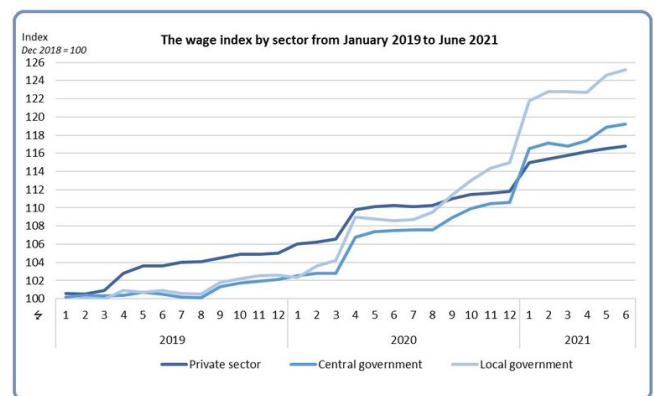
Ólafsdóttir sier at slik har det rett og slett alltid vært på Island.

- Vi har jevnlig diskusjonen om at vi bør prøve å gjøre ting slik de andre nordiske landene gjør det, med mer moderate lønnsøkninger. Vi har simpelthen ikke greid å komme dit hen. I mine forelesninger bruker jeg alltid tilfeldige land og tilfeldige tidsperioder, og konklusjonen er alltid den samme – Island har høyere lønnsøkning enn noe annet land i Europa.

- Dette kan forklares med kollektivavtalemodellen, eller mangelen på en slik modell. Noen begynner, og så kommer alle de andre og vil ha litt mer, i motsetning til den nordiske modellen som definerer hva som er tilgjengelig før man diskuterer hvordan man skal fordele det.

Ólafsdóttir sier at verdien på valutaen også spiller en rolle.

- Vår lille valuta betyr at vår konkurransekraft varierer hele tiden. Noen ganger er vi dyre, noen ganger billige. De store lønnsøkningene kan være en faktor her.



Kommunesektoren leder an i lønnsutviklingen på Island, men tidspunktet avtalene er inngått på i de ulike sektorene spiller også inn. I privat sektor ble partene enige om lønnsøkninger i april 2019, april 2020 og i januar 2021, skriver det islandske statistikkbyrået. Kilde: Hagstofa Íslands.

Det er noe mer økning i kommunesektoren enn i andre sektorer. Dette har sin forklaring, sier Ólafsdóttir.

- Kommunene har en større andel ansatte på laveste lønnstrinn. Den siste kollektivavtalen fokuserte på å øke de laveste lønnene mer enn de andre. Det kan se ut som om kommunesektoren har vært mer generøs, men det er ikke tilfelle.

Ólafsdóttir sier at det er vanskelig å spå hva som kommer til å skje i fremtiden. Sentralbanken har imidlertid spådd sterk økonomisk vekst.

- Vi ser at arbeidsledigheten faller raskt og vi ser til og med noen arbeidsgivere, spesielt innen turisme, som strever med å finne nok arbeidskraft. Vi vet ikke hvorfor, det kan være på grunn av lave lønninger men det kan også ha sammenheng med at folk ikke ønsker å ta korttids jobber. Det kan også hende at de som reiste hjem da pandemien kom ikke kommer tilbake. Jeg vet at dette også er tilfelle i Danmark.

Men høyere lønn er ikke den eneste grunnen til den høye inflasjonen, som har økt fra 3 til 4,4 prosent på bare ett år. Her spiller også boligmarkedet og økte importkostnader på grunn av høyere priser på verdensmarkedet en rolle.

- Det er problemer i systemet. Transport har blitt mye dyrere. Mange sier dette er en midlertidig situasjon, men vi vet ikke hvor lenge den kommer til å vare. Vi trodde dette bare kom til å vare i noen måneder, men det ser ikke ut til at det vil løse seg med det første.



NIVA lade om hela sin verksamhet på en månad och fick pengar över

Den nordiska institutionen NIVA, med säte i Helsingfors, har som uppgift att organisera kvalificerade kurser om arbetsmiljö för deltagare både i och utanför Norden. När coronapandemin bröt ut lyckades NIVA att på en månad avboka alla kommande kurser och ersätta dem med digitala kurser istället.

NYHET

13.10.2021

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

- Vi borde vara ett case för Harvard Business Review, skämtar Henrik Bäckström, som är direktör för verksamheten sedan ett halvt år tillbaka.

- Det är få verksamheter som lyckats vända på skutan så snabbt, konstaterar han när vi står på en balkong på Hotell Clarion i Helsingfors, med utsikt till Helsinki Shipyard, med sina kranar och långa historia av att tillverka allt från isbrytare till kryssningsbåtar.

- Då var det i och för sig en ganska liten fiskebåt vi vände, medger han.

Med Henrik Bäckström som chef och tre andra medarbetare gick det snabbt att fatta beslut. Men resultatet överraskade: De digitala kurserna fick fler deltagare och kostade mycket mindre att arrangera. Därmed har NIVA:s egenkapital ökat i så hög grad att ägaren, Nordisk ministerråd, ber om att få en plan hur egenkapitalet ska komma ned till normala nivåer, det vill sig nog för tre månaders verksamhet, men inte mer.

- I rättvisans namn skedde den stora kursändringen till digital verksamhet när pandemin slog till under min företrädare Birgitta Forsströms ledning 2020. Tack vare personalens

kreativitet och entusiasm blev omstöpningen möjlig, säger han.

En av tolv institutioner

Det nordiska ministerrådet äger 12 institutioner, men NIVA är den enda som hör till arbetslivssektorn. Den grundades 1982, vilket betyder att den kommer att fylla 40 år nästa år. Den har alltid legat i Helsingfors.

- Det som överraskade mig mest var med vilken entusiasm både mina medarbetare, men också föredragshållarna och kursdeltagarna hälsade det nya sättet att arrangera kurser.

Det har också gett oss nya deltagare, vi hade till exempel en person som följde med på en kurs från Brasilien, trots att det innebar att han var tvungen att sitta uppe på natten, säger Henrik Bäckström.

När deltagarantalet passerade 100 personer på några av kurserna var de licenser som NIVA hade för digital överföring av konferenser för små. Men att investera i nya licenser innebär ändå små kostnader jämfört med kostnaderna för resor, hotell, konferenslokaler och mat för deltagarna.

Hybridkurser och social samvaro

Under hela 2020 hölls det bara digitala kurser, medan 2022 blir en blandning av digitala kurser, traditionella kurser och det som växt fram, hybridkurser med inslag av bägge former.

- Visst finns det gränser för vad som kan göras digitalt. Vi har till exempel en arbetsmiljökurs för de som arbetar i kylrum som är svårt att genomföra digitalt. Men jag, som ändå sysslat med kurser i flera decennier, är förvånad vad det går att göra.

Vad deltagarna saknar är den sociala aspekten att träffa nya människor och att kunna diskutera med dem efter kursen.

- Vi öppnar kurserna en halv timme tidigare på morgonen så att deltagarna kan vara sociala och de frågar ofta om vi kan arrangera något på kvällstid också.

- Ett inslag som vi lagt in i kurserna är ett motionsprogram för de som arbetar hemma. Det har också blivit populärt, säger Henrik Bäckström.

Fördubblar verksamheten

Han lugnade ner ämbetsmännen som vakar över Nordiska ministerrådets utgifter att de pengar som sparats in på budgeten inte kommer att användas till en storslagen 40-årsfest nästa år. I stället kommer det 2022 anordnas dubbelt så många kurser som normalt.

Sedan starten 1982 har NIVA anlitat 13 000 experter från mer än 40 länder som har deltagit och nätverkat genom NIVA. Ungefär 30 procent av dessa kommer från länder utanför Norden.

De digitala kurserna har haft en lite annorlunda fördelning, med 50 procent nordiska deltagare, 25 procent från EU-länder och 25 procent från resten av världen.

NIVA anordnar förutom ett 15-tal webinarer varje år också 2-3 konferenser. Närmast en konferens som är en del av Finlands ordförandeskap för det Nordiska ministerrådet, som handlar om hur klimatändringarna och den gröna omställningen kommer att påverka arbetslivet i Norden.



Nordisk nollvision för arbetsolyckor inspiration på världskongress

Det nordiska inflytande på den internationella debatten om arbetsmiljöfrågor är betydande. Det märktes också under den 22:a världskongressen om arbetsmiljö och säkerhet som hålls den 20-23 september i Toronto, Kanada.

NYHET

13.10.2021

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO: GUILLAUME MEGEVANDL/ILO

Årets konferens arrangeras av Kanada, den internationella arbetsorganisationen ILO och ISSA, som är en internationell organisation för socialförsäkringsfrågor.

Tema för konferensen är hur arbetsolyckor och yrkessjukdomar kan förebyggas. På engelska formulerat som "Prevention in the Connected Age: global solutions to achieve safe and healthy work for all".

ISSA står bakom en nollvision om att ingen ska skadas eller bli sjuk på jobbet, som presenteras under kongressen:

- Nollvisionen är en idé som först uppstod i Sverige i samband med trafiksäkerhet. Det var på 90-talet, där möj-

ligheten för att ha noll trafikolyckor togs upp. Därifrån har det sakta men säkert översatts och integrerats i arbetslivet, berättade Bernd Treichel, som är expert på förebyggande arbete på ISSA och en av de som organiserat kongressen, för tidskriften Human Resources Director.

Det nordiska inslaget var inte lika framträdande som vid den förra kongressen i Singapore, men de nordiska arbetsmiljömyndigheternas gemensamma rapport, "Work Today and in the future", som AIN skrivit om tidigare, presenterades innan konferensen på ett sideevent, där ILO:s generaldirektör Guy Ryder hörde till dem som deltog.



Guy Ryder, Vera Paquete-Perdigão, bägge ILO samt Bernd Treichel, ISSO, är bland talarna på kongressen. Foto: XXII World Congress on Safety and Health.

- Under ILO:s jubileumsår 2019, då vi fyllde 100 år, genomförde vi en grundläggande undersökning om framtidens arbetsliv – och så förde covid-19 med sig framtiden till oss på ett sätt och med en hastighet som vi inte hade någon möjlighet att förutse, sade Guy Ryder.

"I rätt tid"

Han sa att den nordiska rapporten kom "i rätt tid och var välkommen, eftersom den tog upp frågor som varit i fokus de senaste månaderna".

Den nordiska rapporten publicerades för ett år sedan, i september 2020, och har ett helt kapitel om pandemier. Det som står i kapitlet präglas av att det inledningsvis rådde stor brist på skyddsutrustning för de som arbetade med smittade personer.

I rapporten varnas det mot att arbetet för att godkänna nya producenter inte får innebära att kvalitetskraven på skyddsutrustningen sänks.

- Kontroll av skyddsutrustning är av kritisk betydelse för hälsa och säkerhet under pandemier. Dagens arbetsinspektörer är inte utrustade för att kunna hantera situationer av ett sådant omfång och deras beredskap behöver både uppmärksammas och investeringar i tiden som kommer.

Ett av de 72 råden som ges i rapporten är att:

- Inleda ett samarbete med de nationella beredskapsmyndigheterna så att arbetsmiljö och säkerhet ses som avgörande i planeringen av beredskapen nationellt och globalt.

Distansarbete

Pandemin har också lett till en mycket kraftig ökning av distansarbete.

- Riskerna med hemarbete är välkända och arbetsinspektörerna måste noggrant följa med på vad konsekvenserna för arbetsmiljön och balansen mellan arbete och fritid för arbetarna och vad arbetsgivarnas ansvar är i de anställda privata hem, betonas det i rapporten.

För distansarbete är rådet till arbetsmiljömyndigheterna i Norden att:

- Utveckla ett regelverk för pragmatiska arbetsmiljökrav för långtids-, eller permanent arbete från hemmet. Speciell uppmärksamhet bör ägnas åt arbetsgivarnas ansvar när arbetsplatserna i hemmet regleras, samtidigt som de anställdas privatliv respekteras.

En annan effekt av coronapandemin är hur vissa verksamheter, som hemleveranser, påverkades positivt. Samtidigt tar de nya plattformsföretagen sällan ansvar för de som arbetar för dem. ILO har nyligen publicerat en omfattande rapport om atypiska arbetsformer, som Uma Rani Amara presenterade under sidoevenet.

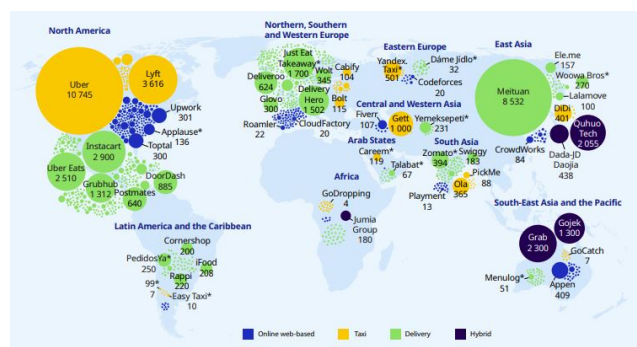


Uma Rani Amara, ILO: Foto: YouTube

- Plattformsföretagen skapar nya arbetstillfällen, men de gör att gränsen mellan de som är anställda och de som är egna arbetsgivare blir oklar, sa Uma Rani Amara, som koordinerat rapporten och som är en av huvudförfattarna av den.

Globalt sett är det än så länge är två sorters verksamheter som står för det mesta av omsättningen – taxitjänster som Uber och hemleverans av restaurangmat, som Foodora.

Så här ser förhållandet ut om man ser på omsättningen för plattformsföretagen:



Foodoras ägarbolag är Delivery Hero, medan det kinesiska Meituan också är ett hemleveransföretag. Uber är också verksam inom hemleveranser med Uber Eats.

- 82% av de som arbetar med att köra taxi eller hemleveranser säger att de arbetar mer än normal arbetstid, sa Uma Rani Amara.

ILO:s rapport baserar sig på 12 000 arbetare i 85 olika verksamheter. ILO har också kartlagt de olika lagar som införts och avtal mellan plattformsföretag och arbetare.

- Det är inte tillräckligt att lösa problemen som uppstår nationellt. Det som behövs en koordinerad internationell kraftsamling, där målet bland annat bör vara att de som arbetar för plattformsföretagen ska ha rätt att förhandla om sina villkor kollektivt, sa Uma Rani Amara.

På vilken nivå och hur arbetsmiljöfrågor lämpligast behandlas, var också ett tema i den avslutande diskussionen, där Stefan Olsson, från EU, Vera Paquete-Perdigão från ILO och Monica Seem från det norska Arbeidstilsynet deltog.

- I en tid där allt ändrar sig väldigt fort måste vi försäkra oss om att besluten fattas på den rätta nivån, sa Stefan Olsson som är direktör på DG arbetsliv i EU-kommissionen.



Stefan Olsson, arkivbild: EU-OSHA

- Vad ska medlemsländerna i EU göra, vad ska arbetsmarknadens parter göra och vad bör göras av EU? Det skulle vara farligt om uppfattningen är att om inte EU gör något så kommer ingen annan heller göra det. I ett nordiskt sammanhang är det mycket som faller naturligt in i den nationella sociala dialogen. Vi måste ha en deltagande process, eftersom vi inte kan sitta och vänta på lagstiftning från EU – det kommer ta för lång tid, sa Stefan Olsson.

Ett problem är att EU:s lagstiftning i så hög grad handlar om anställda och arbetsgivare. Så fort man rör sig utanför de koncepten så gäller inte EU:s samlade lagstiftning, påpekade han.

Vera Paquete-Perdigão, som är Director of the Governance and Tripartism Department på ILO, har arbetat med den första gemensamma rapporten som ILO och Världshälsoorganisationen WHO gjort om hur många arbetare som dör varje år på grund av arbetsolyckor och yrkessjukdomar.

Resultaten presenterades den 16 september i år och visade att år 2016 så avled 1,9 miljoner människor på grund av de 19 olika yrkesrisker som de två organisationerna koncentrerade sig om. Den största riskfaktorn är långa arbetsdagar, vilket ledde till 750 000 dödsfall, och luftföroreningar på arbetsplatsen, som ledde till 450 000 dödsfall.



Mellan år 2000 och 2016 minskade antalet dödsfall med 14 procent, men för hjärt- och kärlsjukdomar och slaganfall i förbindelse med långa arbetsdagar, ökade de med 41, respektive 19 procent.

-Vi måste ställa oss bakom de framsteg som vi har gjort på de traditionella områdena för arbetsmiljö och säkerhet, som cancer kopplat till yrkesrisker, arbetsolyckor, muskel- och skelettskador och psykosociala sjukdomar. Vi får inte låta dessa traditionella arbetsmiljöfrågor försvinna bakom horisonten, utan måste konsolidera framgångarna som gjorts, samtidigt som vi tacklar nya yrkesrisker på samma gång, sa Monica Seem, avdelningsdirektör på det norska Arbeidstilsynet.

Världskongressen i Toronto genomfördes digitalt, med 200 talare fördelade på sex teman och 21 olika symposier.



Språktekniken - både hot och möjligheter

Utvecklingen inom språktekniken har accelererat kraftigt. Det påverkar inte bara de som lever av översättningar, som tolkar och översättare, utan alla verksamheter som förhåller sig till olika språk. Ligger de nordiska länderna i täten av utvecklingen eller håller de stora IT-bolagen som Google, Apple och Microsoft att ta kontrollen över viktiga delar av våra språk?

TEMA

13.10.2021

TEXT OCH FOTO BJÖRN LINDAHL

Att kunna översätta med hjälp av datorer verkade länge vara en ouppnåelig dröm. De första försöken inleddes redan på 50-talet med regelbaserad maskininlärning. Men ord är något annat än siffror. Som den danska språknämnden formulerar det i inledningen av rapporten "Dansk sprogteknologi i verdensklasse":

- En stor del av vår kunskap är formulerat i ett språk. Det mesta vi vet om Danmark, om danska förhållanden och om varandra, är formulerat på danska. Artificiell intelligens baseras vanligtvis på analys av stora datamängder. Det ger goda resultat när dessa data är siffror, men det är en mycket större utmaning när data består av språk i form av text och ljud. Siffror är entydiga och passar in i det sätt som datorerna är organiserade på. Språk är mångtydigt och mycket mer komplext eftersom det är en del av vår existens och tätt sammanvävt med det sätt som våra samhällen är uppbyggda på och den kultur vi växt upp i.

På 1990-talet trodde man sig kunna hoppa bock över problemet genom att satsa på statistisk maskinöversättning. Med de enorma textmängder som fanns på Internet gällde det bara att hitta någon som översatt något liknande tidigare, var tanken.

Maskinerna ska känna igen mönster

Men många ord har olika betydelser och vet man inte något om sammanhanget blir det ändå ofta fel. Google translate hade länge ett mycket dåligt rykte. Men översättningstjänsten har förbättrats kraftigt, speciellt mellan de stora språken, som mellan engelska och spanska och engelska och franska.

- Google och andra aktörer införde för några år sedan en ny teknik i sin utveckling av översättningsprogram. Den maskininlärning som nu tillämpas innebär att maskiner ska lära sig känna igen mönster genom exempel, snarare än att de

programmeras för översättning av enskilda ord, påpekas det i den svenska utredningen "Att förstå och bli förstådd" (SOU 2018:83).

- Man har gått från statistisk översättning till en modell baserad på djupinlärning. Systemet kan då bättre förstå sammanhang, vilket gör att översättningarna blir bättre. Stora mängder data analyseras där datorerna söker efter mönster och successivt lär sig känna igen dem. Det har möjliggjort översättningar som skiljer sig avsevärt i kvalitet från de översättningstjänster som presenterades för ett tiotal år sedan. En avgörande fråga är hur bra de maskinella systemen kan bli. Det finns forskare som hävdar att det knappast finns gränser för detta.

Språkteknik handlar inte bara om att översätta texter. Det har uppstått en rik flora av olika tekniker som sedan kan kombineras med varandra:

- Taligenkänning – som ger möjligheten att omvandla talat språk till text eller sökbordssträngar för smarta assistenter som Apples virtuella assistent Siri, som i oktober i år fyllde tio år.
- Text till tal – som ger möjligheten för att få texter upplästa maskinellt med en kvalitet som gör det svårt att avgöra om det är en människa eller maskin.
- Rättningsprogram – som automatiskt upptäcker stavfel och föreslår ett riktigt alternativ.

Utvecklingen går också mot att dessa system fungerar i realtid, så att TV-nyheter textas samtidigt som de sänds, eller att sökmotorn gissar vad du letar efter att du bara skrivit några få bokstäver.

Tidig succé

I Danmark kom en av de första succéerna inom språkteknik med ett röstigenkänningsprogram som användes av läkare, berättade Peter Juel Henriksen, på de nordiska språkdagarna, som i år handlade om språkteknologi. Läkarna kunde göra sina rapporter muntligt och få dessa utskrivna som text av programmet, vilket sparade tid och gjorde att de kunde klara sig utan läkarsekreterare.

Därför står taligenkänning idag för 50 procent av omsättningen för språkföretagen i Danmark.

- Senare försökte man använda samma program i danska kommuner, men där fungerade det inte lika bra. Det var många olika grupper inom kommunerna som skulle använda verktyget och det är stor skillnad på vad en jurist och en sociolog gör, säger Peter Juel Henriksen.

Av de 60 danska kommuner som använde taligenkänningsprogrammet var det ingen som hade ett positivt business case.

Ny stor kundgrupp

En ny stor kundgrupp är företag som Netflix, HBO och Disney som strömmar TV-program och filmer. De erbjuder tusentals program och behöver kunna dubba dessa eller ge dem undertexter på hundratals olika språk. Och det är inte bara åt det ena hållet så att engelska program översätts till andra språk. Vi kan idag se t ex koreanska serier textade på vårt eget språk.



Den koreanska serien Squid Game blev på bara nio dagar den största succén på Netflix med ett annat originalspråk än engelska. Foto: Youngkyu Park/Netflix

Att använda taligenkänningsprogram för att texta och översätta utländska filmer räcker inte, berättade Michael Stormbom på finska Lingsoft på de nordiska språkdagarna:

- Att texta en film handlar också om att placera in texten vid rätt tidpunkt, och med tidskoder ange hur länge den ska vara i bild. Eftersom det går snabbare att lyssna än att läsa måste också undertexterna förkortas och granskas av människor.

Det svenska företaget Plint, som startades 2002 och som specialiserade sig på undertexter till företagsfilmer och svensk filmindustri, fick en kraftig ökad marknad när Netflix började strömma filmer. Företagets omsättning ökade från 11 miljoner kronor 2015 till 241 miljoner kronor 2019. Redan nästa år kan omsättningen överstiga 500 miljoner kronor, enligt företagets vd Örjan Serner, i en intervju med break-it.se.

Norden har idag sju av de 100 största språkteknikföretagen i världen:

Företag	Land	Anställda	Omsättning 2020	Rangering
Semantix	Sverige	350	74 milj. \$	27
LanguageWire	Danmark	400	66 milj. \$	29
Språkservice	Sverige	62	42 milj. \$	40
Transvoice	Sverige	140	29 milj. \$	57
Plint	Sverige	40	27 milj. \$	61
CBG	Sverige	20	22 milj. \$	72
Lingsoft Group	Finland	150	15 milj. \$	91

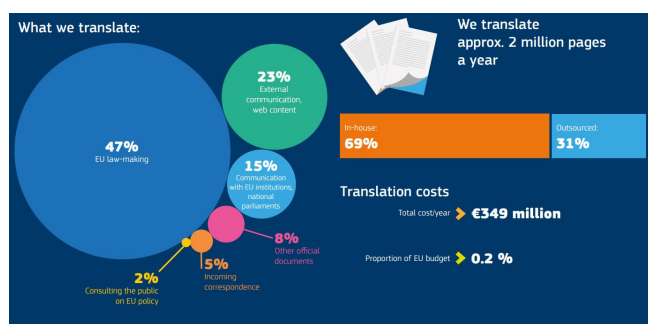
Källa: <https://www.nimdzi.com/nimdzi-100-top-lsp/#nimdzi-100>

Antalet anställda ger inte en rättvis bild av hur många personer företagen sysselsätter, eftersom så mycket av arbetet är frilansbaserat. Både Semantix och det danska LanguageWire, hävdar att de har ett nätverk på 7 000 språkspecialister och att de översätter mellan nästan 250 språk, medan Plint har ett nätverk på tusen översättare.

Den mängd översättningar som görs har redan överskridit det som skulle vara möjligt att genomföra enbart med människor. Men de behövs fortfarande för att kontrollera och rätta de översättningar som görs. Det kommer alltid finnas ett behov av översättare av skönlitterära verk och de som har kunskap om det muntliga språket, som utvecklas snabbare än ordböckerna.

Hittills vet man inte mycket om hur villkoren för tolkar och översättare har förändras av tekniken och hur dessa plattformsbaserade jobb organiseras. Inte heller vet man vad som sker för språken. Kommer utvecklingen att ge mindre språk en möjlighet att blomstra eller kommer engelskan att bli ännu mer dominerande?

En av de största köparna av översättningstjänster är EU, som översätter 2 miljoner sidor varje år, med hjälp av 2 000 egna översättare och stödpersonal, i tillägg till tusentals frilansare.



Lagtexter och förarbeten till lagar står för nästan hälften av alla översättningar som görs inom EU. En större version av statistiken finns här:

När det som blev EU stiftades 1958 fanns det fyra officiella språk: franska, tyska, nederländska och italienska. Varje nytt medlemsland har fått sina språk godkända som officiella språk, vilket innebär att allt nu översätts till 28 språk.

Innan Brexit talade 13 procent av EU:s invånare engelska. Idag är det mindre än en procent som gör det – Irland och Malta är de enda länderna som har engelska som huvudspråk. 38 procent av EU:s invånare har visserligen engelska som sitt andra språk, men bara en femtedel av dessa anser att deras kunskaper i engelska är "mycket bra". Inte mer än en fjärdedel av EU:s invånare säger sig kunna förstå vad som sägs i en radiosändning eller TV-nyheterna om de är på engelska.

Trots de bristande kunskaperna är det ingenting som tyder på att Brexit får som följd att engelskan försvagas inom EU:s institutioner. Tvärt om, anser Alice Neal, som själv arbetat som tolk inom EU och som i år gav ut boken "English and translation in the European Union" (Routledge).

Hon påpekar att det språk som används i förarbetet till lagstiftningen nu nästan uteslutande är engelska. 1997 gjordes 45 procent av utkasterna till nya lagar och förordningar på engelska. Tio år senare hade det ökat till 62 procent, för att 2020 nå upp i 85 procent.

Om arbetsspråket ändå är engelska varför då använda 350 miljoner euro (3,5 miljarder kronor) på att översätta till de andra språken?

Svaret är att det inte finns ett huvudspråk som EU:s lagar skrivs på. Alla språken har lika stor tyngd och ingen språkversion är förmär än någon annan. Vid tvister i EU-domstolen, liksom alla andra EU-rätter, måste domarna förhålla sig till att alla språkversioner är lika riktiga.

- När alla språkversioner är original, så suddas gränserna mellan vad som är original och översättningar ut och den lingvistiska hierarkin döljs, skriver Alice Beal.

För maltesiska, som är ett arabiskt språk skrivet med latinska bokstäver, har EU-medlemskapet inneburit ett kraftigt lyft för språket. Det har utvecklats en egen "Brysselmaltesiska" som innehåller ord som inte används i vardagsspråket. Andra, mycket större språk som katalanska, baskiska och romani har inte fått samma översättningsstöd för maltesiskan.

Mycket av diskussionen bland språkforskarna i Norden handlar idag om att det är viktigt för länderna att själva se till att behålla kontrollen över utvecklingen och underhållet av nationella termdatabaser. Det är viktigt att också se över hur konfidentialiteten och integriteten upprätthålls när ny språkteknik används. Det kanske inte är så smart att översätta hemliga dokument eller privata brev med kontouppgifter eller annan känslig information med vilken översättartjänst som helst på nätet.



Att förstå varandra – digitala tjänster underlättar kulturutbytet

En gemensam digital plattform för aktuella samtal med nordiska profiler skulle öka medvetenheten om vad som händer och sker i våra grannländer. Liksom televisionen en gång gjorde. Med ny teknik är det enkelt att korsa nationsgränserna.

TEMA

13.10.2021

TEXT: FAYME ALM, FOTO: DET KGL. BIBLIOTEK

- Vi vet allt för lite om varandra. För trots att de nordiska länderna är privilegierade samhällen byggda på välfärd och tillit där alla ska bidra så är vetskapen ofta ganska liten om vad som är samtalsämnet för dagen i grannlandet.

Det säger Lise Bach Hansen i Köpenhamn. Hon är ordförande i ett nytt "sounding board" med diskussionsgrupp och nätverk, som hon tagit initiativ till tillsammans med bland andra Öresundsinstitutet i Malmö. Syftet är att skapa bättre kontakt mellan kultursektorerna i de nordiska länderna.

Dessutom arbetar hon som Head of Talks & Literature på Det Kongelige Bibliotek i Den Sorte Diamant (Den svarta diamanten), den moderna tillbyggnaden som vetter ut mot stadens hamninlopp.

Digitalt gränsöverskridande

I Sverige säger vi "Inget ont som inte för något gott med sig". Uttrycket passar väl in på den potential i digital förmedling

som uppenbarade sig när pandemin gjorde fysiska möten och samlingar begränsade eller omöjliga. Så även för den internationella författarscenen i Den Sorte Diamant.

- Restriktionerna öppnade våra ögon. Nu kan vi köra en produktion med stor publik här på Den Sorte Diamant och samtidigt direktsända den till bibliotek och gymnasieskolor i Danmark och därmed nå folk över hela landet, de måste inte vara på plats i Köpenhamn, säger Lise Bach Hansen.



Lise Bach Hansen i en av Den Sorte Diamants coronatomma salar, innan Danmark öppnades igen. Foto: Søren Rud.

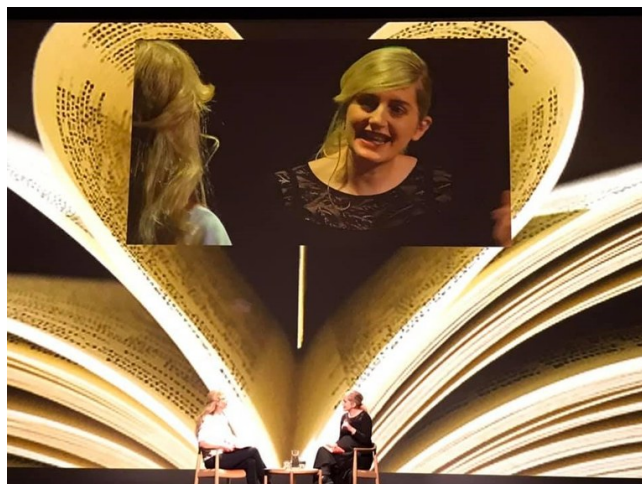
De arrangemang som live streamas inleds med att bibliotekarier på lokala bibliotek runt om i Danmark under ett mindre event presenterar kvällens författare för att sedan lämna över till sändningen från Den Sorte Diamant.

Denna höst har scenen haft besök av svenske Alex Schulman och i november kommer kanadensisk-brittiska Rachel Cusk. Bokade till nästa år är redan finlandssvenske Kjell Westö och norske Karl Ove Knausgård.

- Tänk om samtal som dessa också kunde sändas via de svenska, norska och finska biblioteken. Då skulle vi få en chans att lära oss mer inte bara om författaren utan också om miljön han skriver om som ofta är hans hemlands. Så som skedde när televisionen kom till Norden och vi kunde se varandras program. Nu har vi en ny möjlighet att fånga upp det som är aktuellt, säger Lise Bach Hansen.

Bredare perspektiv

Som exempel på just en sådan aktualitet nämner Lise Bach Hansen att Köpenhamns överborgmästare Frank Jensen avgick – efter att ha anklagats för och erkänt sexuella trakasserier – dagen efter internationella författarscenen haft besök av Matilda Gustavsson, den svenska journalist som avslöjade skandalen i Svenska Akademien och därefter skrev boken *Klubben* där hon ”fördjupar sin undersökning av makten i kulturvärlden och hur långt man kan gå i konstens namn”, som förlaget skriver. Samtalet på författarscenen handlade bland annat om MeToo-debatten i Sverige.



Matilda Gustavsson är en av de svenska författare som bjudits in av Den Sorte Diamant.

- Breddar vi perspektivet i ett sammanhang som detta med ett pärlband av relevanta profiler skulle många fler bli intresserade av att lyssna på samtalet och då skulle vi få veta mer om våra nordiska länder, säger Lise Bach Hansen.

Andra debattämnen som kan vara intressanta från en dansk horisont är varför elbilar har blivit så populära i Norge och varför den svenska jämställdheten närmast är avantgarde i Danmark, som hon säger.

- Dessutom känner vi inte till varandras opinionsbildare. I Danmark är det inte många som vet att Peter Wolodarski är chefredaktör för Dagens Nyheter. Och i Sverige är det få som vet något om dansk litteratur utöver att Suzanne Brøgger är en dansk författare, säger Lise Bach Hansen med emfas.

Översättningar nödvändiga

En förutsättning för en lyckad etablering av en gemensam digital plattform för de nordiska länderna är att det som sägs under samtalen översätts till respektive nordiskt språk, anser Lise Bach Hansen och säger:

- Det är ju något som man lyckats med i filmvärlden. Många nordiska filmer har skådespelare från de skandinaviska länderna som talar sitt eget språk och det är genialt. För jag tror det är viktigt att vi får lyssna till de nordiska språken, att vi vet hur de låter och att vi kan fånga upp ett eller annat ord och uttryck samtidigt som vi får den fulla förståelsen i undertexten av det som sägs. Vi måste göra det möjligt att förstå varandra.

Lise Bach Hansen har en vision om hur en nordisk digital plattform kan se ut. Den visionen utvecklar hon tillsammans med ett filmproduktionsbolag i Stockholm, när hon inte arbetar på Det Kongelige Bibliotek.

- En sådan plattform skulle de nordiska länderna komma närmare varandra. Med ny teknik är det enkelt att korsa nationsgränserna, säger Lise Bach Hansen.

En växande ordbro



En digital plattform som redan är under uppbyggnad är den med språk och språkkultur i svenskan och danskan. Det är Johanna Rivano Eckerdal, föreståndare för Centrum för Öresundsstudier vid Lunds universitet, som tagit initiativ till denna ordbro.

- Att förstå varandras språk är en viktig fråga. Många gånger är man antingen medveten om att man inte förstår eller så tror man att man förstår och går miste om mycket, så utmaningen kan ligga på olika nivåer, säger hon till Arbeidsliv i Norden.

Bidragen till ordbron kommer från personer med olika modersmål och bakgrund som beskriver sina egna reflektioner kring ett danskt eller svenskt ord, begrepp eller talesätt. De redan publicerade bidragen är, när detta skrivs, texter om de svenska orden och uttrycken "Lagom", "Hoppas att allt är bra med dig!" och "Folkhemmet" samt de danska "Det kan man ikke være bekendt", "Pyt", "Lige", "Træls" och "Fjernsyn".

Språket ska vara inkluderande

Liksom Lise Bach Hansen pekar Johanna Rivano Eckerdal på språkets betydelse för kunskapen om grannlandet.

- Det hade varit bra om vi förstod varandras språk, det är en förutsättning för att vi ska kunna tillgodogöra oss det som händer i respektive land, säger hon och poängterar även en annan språklig aspekt hon möter som lektor på Lunds universitets avdelning för ABM och digitala kulturer.

- I samarbetet med forskare från de nordiska länderna där inte alla har ett nordiskt språk som modersmål kan det bli en svår balansgång där det är viktigt att vara medveten om att vi inte alla gånger förstår varandra helt och hållet.

Sådana situationer kräver förhandling om vilket språk vi ska kommunicera på, menar Johanna Rivano Eckerdal, men inte bara förhandling.

- Vi måste också överväga vilka konsekvenser vårt val av språk får. För samtidigt som det är viktigt att vara inkluderande ska det samtidigt gå att behålla intresset för det lokala, säger hon.

... och användas med lyhördhet!

Att som många unga nordeninvånare tala engelska istället för skandinaviska kan vara ett enkelt sätt att kommunicera, men oftast är vi mycket mer nyanserade på vårt modersmål, konstaterar Johanna Rivano Eckerdal, och upprepar frågan om konsekvenserna av språkval samt vikten av att vara uppmärksam på vad olika ord och uttryck betyder och vara mer ödmjuka i mötet.

- Detta kan låta som enbart problem, men det ligger en stor potential i att inrikta sig på att få en god kommunikation. Att vara lyhörda för varandra är alltid en fördel, säger Johanna Rivano Eckerdal.



Utgifter til tolker øker kraftig i Norge - men fortsatt underforbruk

Utgiftene for tolking som utføres i det offentlige har økt kraftig i Norge. År 2019 var utgiftene 843 millioner kroner. På seks år har tolkeutgiftene økt med 72 prosent. Men å ikke bruke kvalifiserte tolker kan fort bli enda dyrere. En ny tolkelov ventes å bedre situasjonen.

TEMA

13.10.2021

TEKST: BJØRN LØNNUM ANDREASSEN, FOTO: BJØRN LINDAHL

Norsk tolkeforening er en fag- og interesseorganisasjon for tolker. Den har utsatt valget på nytt styre, men forrige styreleder er Alexandra Therese Solaas. Vi spør henne hvorfor det offentlige utgifter til tolker har gått vesentlig opp?

- Økningen kommer blant annet fordi det har vært et stort underforbruk av tolker. Hvis det oppstår en misforståelse under tolkingen i en sak i det offentlige kan det fort bli dyrere, fordi saker havner i flere instanser til ny behandling. I Norge er høyt kvalifiserte tolker et knapphetsgode, sier Solaas. Hun jobber som autorisert tolk med typiske oppdrag som å tolke rettsaker og politiavhør, og oversetter mellom norsk og engelsk.

Dette var også én av konklusjonene i den offentlige utredningen som lå til grunn for arbeidet med å innføre en ny tolkelov i Norge, Tolking i offentlig sektor (NOU 2014:18) Norge.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi, er den nasjonale fagmyndigheten for tolking i offentlig sektor, og skal bidra til at offentlig sektor har god tilgang på kvalifiserte tolker. I sin årsrapport for 2019 skriver IMDi:

«I 2018 ble det utført over 800 000 tolkeoppdrag i offentlig sektor, til en antatt verdi av 835 mill. kroner. Bruken av kvalifisert tolk har økt fra 38 prosent i 2017 til 42 prosent i 2018. Hele 58 prosent av tolkeoppdragene ble altså utført av tolker uten dokumenterte kvalifikasjoner i Nasjonalt tolkeregis-

ter. Selv om dette er en svak forbedring fra 2017, er den høye bruken av ufaglærte tolker en utfordring for både rettsikkerheten, tilliten til det offentlige og profesjonalisering av tolke-sektoren.»



Joanna Godlewska. Foto: Privat

Joanna Godlewska er statsautorisert tolk og tolkeutdannet i polsk og russisk med cand. philol. fra Universitetet i Oslo. Hun er også styremedlem i Norsk tolkeforening.

- Der man ikke brukte tolk før har man nå begynt å bruke tolker. Ved bruk av kvalifiserte tolker sparer det offentlige mye penger. Jeg kjenner saker der ukvalifiserte tolker har gjort dårlig arbeid. Jeg får selv oppdrag med å kontrollere opptak av avhør der ukvalifiserte tolker håndterte tolkingen. Kostnadene kunne spares hvis man brukte kvalifisert tolk i utgangspunktet, sier hun.

- Eksempel på fordyrende praksis er også at det offentlige har brukt tolker som ikke står i tolkeregisteret. Brukere av tolketjenester må innse at kvalifiserte tolkere er nøkkelen til god kommunikasjon som igjen vil spare det offentlige for store midler. God tolkning ivaretar rettssikkerhet, pasientsikkerhet og godt barnevern, sier hun.

Ny tolkelov

For første gang har Norge fått en egen lov som regulerer offentlige myndigheters ansvar for bruk av tolk.

- Lovverket er endret fra juni 2021. Tolkeloven stiller krav om å bruke kvalifisert tolk og definerer hva en kvalifisert tolk er, sier Joanna Godlewska.

Tolkeloven slår fast at når et offentlig organ har plikt til å bruke tolk, når det er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig helsehjelp og andre offentlige tjenester. Det skal da brukes kvalifiserte tolker, det vil si tolker som oppfyller kravene til å bli oppført i Nasjonalt tolkeregister. Den nye loven medfører at Norge vil ha behov for langt flere kvalifiserte tolker enn tidligere, selv om det kan gis dispensasjon fram til 31. desember 2026.

Kvalifisering av tolker, herunder autorisering, utdanning, testing og kurs, har vært samlet hos universitetet OsloMet,

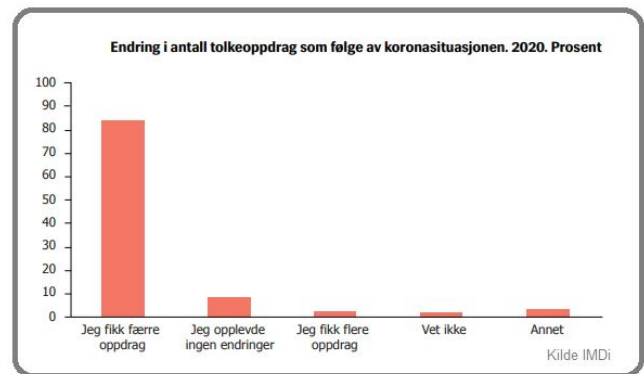
men fra 2020 har også Høgskulen på Vestlandet startet et grunnleggende studietilbud for tolker.

Ved begynnelsen av i år var 1 653 tolker i 72 språk oppført i tolkeregiesteret .

- Loven klassifiserer tolkene i flere kategorier. Det tar fire år med utdanning for å bli tolk på nivå A. Nivå E er det laveste og krever et to dagers kurs for å få godkjenning, sier Joanna Godlewska.

Pandemi ga vansker

Pandemien 2020 – 2021 har fått store konsekvenser for tolkene og gjør at statistikken ikke helt kan sammenlignes med tidligere år.



85 prosent av alle tolker i Norge fikk færre oppdrag 2020, viser en undersøkelse IMDi bestilt.

Det er blitt registrert en økning i bruk av fjerntolking, og skjermtolking har hatt en oppgang. Både tolker og tolkebrukere viser seg å være positive til dette, til tross for noen tekniske utfordringer, hevder IMDi.

- Ved å øke andelen skjermtolking kan tolkenes arbeidstid benyttes mer effektivt og sikre tilgang på gode tolketjenester over hele landet. Bruken av skjermtolking har kun vært 1 prosent av den totale oppdragsmengden, skriver IMDi i sin årsrapport.

Teknikken må fungere

Alexandra Therese Solaas på Norsk Tolkeforening understreker at teknikken må fungere.

- Det er ikke nok å bruke en mobiltelefon og tolke igjennom et møte med flere parter i et møterom. Man må ha utstyr så en hører hva som blir sagt. Vi er avhengig av fungerende utstyr for å kunne jobbe på en forsvarlig måte. Domstolene har plutselig fått midler til å ha videoavhør, men den tekniske løsningen domstolene har i dag kan ikke brukes til simultan-tolkning, sier hun.

- Kvaliteten på tekniske løsninger har mye å si. Når man som tolk ikke hører hva som blir sagt via en dårlig forbindelse, får vi ikke gjort jobben vår. Tolkning i tegnspråk har ikke sjans

hvis videoforbindelsen er dårlig, sier Solaas.

- Det er frustrerende å stå i en rettssal og tolke når man ikke har god lyd eller ikke hører helt hva som sies. Så nye tekniske løsninger har store fordeler, men også svakheter. Man må være veldig bevisste på begge deler, sier hun.

- I møter må all teknologi fungere som den skal. Ellers må det være en god plan B, for tolken er ikke tekniker og har ikke ansvaret for reserveløsninger, slår Solaas fast.

Situasjonen avgjør

Med gode løsninger har mange i samfunnet generelt god erfaring med å jobbe fra hjemmekontor.

- For tolker avhenger det av hvilken situasjon tolkingen skal foregå. For eksempel innen psykiatri kan hjemmekontor være vanskelig, eller når barn er inne i bilde.

- Er rettslige avhør og møter om barnevern så følsomme at de må tolkes av et menneske som er til stede?

- Mange hensyn må tas og man må være i samme rom i mange situasjoner. Forskjellene mellom saker kan være stor, for eksempel i saker med alvorlig kriminalitet. En person kan takle å ha tolken på telefon fra et annet sted, mens en annen da ikke fatter hva som skjer, sier Alexandra Therese Solaas.

Korona-kontrast

Korona-pandemien har ført til store endringer i bruk av tolk i offentlig sektor i Norge. I flere måneder som følge av nedstengningen i mars 2020 ble antall tolkeoppdrag drastisk redusert, i sterk kontrast med det økende behovet for informasjon blant innvandrerbefolkning, og særlig blant de som ikke behersker norsk i tilstrekkelig grad, skriver IMDi i sin årsrapport for 2020.

Den drastiske nedgangen i nye tolkeoppdrag, samt økt avbestilling av planlagte tolke-oppdrag, tydeliggjorde behovet for mer ordnede arbeidsforhold og vilkår for tolker i Norge. Pandemien understreket hvor sårbart tolkeyrket er, da de fleste praktiserende tolker er frilansere, ifølge IMDi sin rapport.

Tolkene i Norge har hatt en tøff tid bekrefter Solaas til Arbeidsliv i Norden.

- Eksempelvis tegnspråktolker er frilansere, for vi som er språktolker må være frilansere. For blir man ansatt noe sted risikerer man å bli inhabil. Frilansere har hatt nesten ingen oppdrag under pandemien. Når vi så har snakket med NAV om kompensasjon av tapt inntekt, virket det som NAV ikke forsto hvordan tolkene jobber. Behandlingen vi har blitt utsett for er mildt sagt frustrerende.



Små språk behöver hjälp av de stora för att nå fram till IT-jättarna

De språk som inte används i den digitala sfären kommer inte att kunna överleva i framtiden. Det brutala budskapet låg som en klangbotten under de nordiska språkdagarna och en två dagar lång konferens om den senaste utvecklingen av språkteknik.

TEMA

13.10.2021

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

För en tid sedan skrev den isländska kulturministern Lilja D. Alfreðsdóttir till databolaget Apples vd, Tim Cook och uppmanade honom att hjälpa till att bevara isländskan som ett språk, genom att inkludera det i röst-, text- och språksamlingen i sitt operativsystem.

- Det är få länder i världen som kan slå islänningarna i antalet Internetanknytningar eller hur många smarta prylar de har, påpekar hon.

Men det är ett problem att dessa smarta manicker inte kan isländska.

- Därför är vi oroliga för vad som kommer att ske med vårt språk. Det har bevarats nästa oändrat i tusen år och är kärnan i nationens kultur och identitet, skriver hon till Tim Cook.



Lilja D. Alfreðsdóttir är en av de mest populära ministrarna i den isländska regeringen. Hon har tidigare rutit till mot Disney, när de etablerade en TV-kanal på Island, för att det var för få filmer och program som var textade och dubbade på isländska.

På Island har myndigheterna fått forskare, entreprenörer och privata företag att samarbeta i olika projekt där målet är att utveckla språkteknik som kan användas i smarttelefoner och andra redskap, så att de också är tillgängliga på deras eget språk.

Det handlar inte bara om att kunna ställa frågor på isländska till digitala assistenter som Siri och Alexa, utan om en rad olika språktekniker som vi redan använder, mer eller mindre utan att tänka på det:

- Rättningsprogram när man skriver texter
- Program som kan översätta tal till text och omvänt
- Översättningsprogram, både mellan texter och av tal, så att det sker simultant under t ex konferenser

Jämfört med samiska och grönländska är isländskan ett stort språk, med en rik litteratur.

För att få en liten uppfattning hur litet avtryck grönländskan har i den digitala världen, kan man jämföra den grönländska versionen av Wikipedia med den engelska. Den engelska versionen har mer än 54 miljoner sidor, den grönländska har 8 222.

Ser man på vilka språk som stöds av Microsoft i deras ordbehandlingsprogram finns kalaallisut, som grönländarna kallar sitt språk, med på listan med ett grundläggande paket med

rättningsprogram, men det stöds varken som skärmspråk, text till tal, taligenkänning eller handskrift.

På min Iphone hittar jag inte grönländska som alternativ överhuvudtaget.



Beatrine Heilmann utnämndes i juli till ledare för det grönländska språkrådet Oqaasileriffik . Foto: Naalakkersuisut

När Beatrine Heilmann, som leder det grönländska språkrådet – Oqaasileriffik – beskriver språksituationen kallar hon grönländskan för ett ”supervitalt minoritetsspråk i världen.

Hon är själv den första grönländska språkteknologen någonsin och leder arbetet med att utveckla ett program för att maskinöversätta mellan grönländska och danska. Språkroboten ska lanseras 2022. Arbetet med grönländsk språkteknik i Oqaasileriffik inleddes 2005 och inte minst tack vare ett samarbete med Tromsø universitet, lanserades den första grönländska stavkontrollen året efter.

- Den täckte inte alla ord, men det visade sig att det var möjligt att utveckla språkteknologiska redskap även för ett polysyntetiskt språk som grönländska, säger hon.

Polysyntetisk betyder, mycket enkelt förklarat att enskilda ord ändrar form för att kunna användas i olika grammatiska sammanhang. Där andra språk använder en hel mening, bakas allt ihop till ett enda långt ord.

Femton år senare har det byggts upp en corpus (ordsamling) av grönländska texter och ord, termdatabaser, program för att konvertera skrift till tal och ett grönländsk-dansk-grönländskt översättningsprogram.

- För 15-20 år sedan var det mycket få grönlänningar som hade tillgång till Internet. Idag har de flesta det – men på andra språk än grönländska, säger Beatrine Heilmann.

Från att ha varit väldigt isolerade kan grönländarna idag få alla de nyheter och underhållning som finns i världen via Internet. Men det gör också grönländskan mer utsatt. Som på

Island finns det till exempel mycket få barnprogram på grönländska.

- Det viktigaste vi kan göra är att anpassa grönländskan till den digitala världen.

Tre utmaningar

För att klara av det ser hon tre utmaningar:

- Språksituationen på Grönland
- Brist på open source data
- Tillgång till de stora IT-bolagen

Språksituationen handlar om att kompetensen i att skriva grönländska behöver förbättras.

Många grönländska texter innehåller många fel - både stavfel och grammatiska fel - vilket gör att det är svårt att arbeta med dem för att göra språktekniska verktyg.

För att kunna dra nytta av de språktekniska resurser som utvecklas, baserade på det grönländska språket, måste skolundervisningen se till att barn och ungdomar får tillräckliga färdigheter både i språk och teknik. Hela samhället måste bidra för att stärka grönländskan, i utbildningen, arbetslivet och i medierna.

Att det finns få samlingar av texter som är open source, medför att det också är svårare att utveckla digitala språkverktyg.

- Licensavgifterna är för höga för att vi ska kunna betala dem. Vi kan drömma om att lägga ut den grönländsk-engelska ordbok med 100 000 ord som finns, men det blir för dyrt, säger Beatrine Heilmann.

Mycket av det arbete som läggs ned på språkteknik blir förgäves när de inte kan användas i ordbehandlingsprogram som Microsofts Office.

- Vi kämpade i två år med att försöka lägga in vår stavkontroll i Office, men vi hade inte tillräckligt med kompetens och fick inte den tillgång till källkoden vi behövde. När vi skriver till de stora IT-företagen får vi antingen inget svar alls eller också standardsvar som visar att ingen har brytt sig om att förstå vad vi egentligen ber om.

- Vi hoppas därför att både de stora och små språken i Norden kan stå samman i kravet om att det ska gå att använda våra språk i de digitala verktygen vi använder, säger Beatrine Heilmann.



Dödsstöten för den sociala dialogen som konstitutionell mekanism inom EU?

Den europeiska fackliga organisationen EPSU förlorade på samtliga punkter, medan Europeiska kommissionen fick rätt när den hävdade att den inte har några skyldigheter att genomföra eller föra vidare avtal som tillkommit inom den sociala dialogen för beslut i ministerrådet, skriver EU & Arbetsrätt i sitt senaste nummer.

NYHET

04.10.2021

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO: EPSU

Arbetsrättsexperten Niklas Bruun går i en artikel igenom konsekvenserna av domen i det så kallade EPSU-målet i EU-domstolen.

EPSU är en paraplyorganisation för mer än 200 fackliga organisationer som representerar drygt åtta miljoner anställda inom den offentliga tjänstesektorn. På svenska kallas den för Europeiska federationen för offentliga tjänster. Det är den största federationen inom Europapacket, ETUC.

EPSU slöt inom ramen för den Europeiska sociala dialogen 2015 ett avtal med sin motpart, arbetsgivarorganisationen EUPAE. Avtalet handlade om de anställdas och de fackliga organisationernas rätt till information vid nedskärningar och omstruktureringar av verksamheter.

Den sociala pelaren

De förväntade att det avtal som de hade ingått skulle få EU-kommissionen att lägga fram ett förslag till direktiv, som det framgår av princip 8 i den Europeiska pelaren för sociala

rättigheter, som klubbades igenom på EU-mötet i Göteborg 2017.

Deklarationen är visserligen inte att betrakta som en europeisk lag, utan det handlar om icke-bindande politiska förklaringar där medlemsstaterna och unionens institutioner beskriver vilka åtgärder de står politiskt bakom. Men förutsättningen är att en del av dessa förklaringar i ett senare skede genomförs som direktiv från EU-kommissionen.

EU-kommissionen har emellertid vägrat att behandla avtalet mellan EPSU och EUPAE. EPSU väckte därför talan mot kommissionen och yrkade att den skulle dömas för fördragsbrott.

- Den lägre instansen, Tribunalen, hade ännu en viss sympati för EPSU då målet behandlades där. Den tyckte inte att kommissionens förfarande varit helt oklanderligt och lät kommissionen stå för sina egna rättegångskostnader, skriver Niklas Bruun.

EPSU:s argument avfärdades

Men i den slutliga domen i EU-domstolen avfärdas alla EPSU:s argument. Frågor som kunde ha varit kritiska för kommissionen berörs överhuvudtaget inte, påpekar Niklas Bruun.

- Domen förefaller avspegla den nya judiciella aktivism som jag tycker mig spåra i EU-domstolens praxis. Här tycks den på allehanda sätt sträva till att stärka kommissionens och domstolens maktställning inom EU-systemet och utvidga deras befogenheter.

- Detta har kommit till synes i ett flertal domar, och när det gäller domstolen inte minst i hur den förhåller sig till samarbetet med Europadomstolen för mänskliga rättigheter i Strasbourg, skriver han och avslutar artikeln med en kommentar:

- Det finns all orsak att fråga sig hur väl dessa linjedragningar på sikt tjänar Europaprojektet.